

Kasteel Bonchida

Mezőség

Szék

Voorgrond links: de blauwe huizen van Michel van Langeveld. Zie blz.

Mezőség

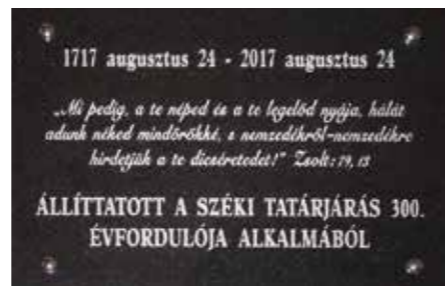
Sorozatunkban, amelyben Erdély azon tájegységeit mutatjuk be, amelyek vagy azért interessante, mert ott a magyarok többségben vannak of a magyar kultúra történetében fontos szerepet játszottak, most egy olyan régióhoz érkezünk, waarvan nincsenek épségben megmaradt, kiemelkedő műemlékei, csodálatos natuurlijke adottságai, a magyarság is csak kisebbségben lakja. A Kolozsvár (Cluj) és Marosvásárhely (Târgu Mureş) között húzódó Mezőség, és annak is különösen a Kolozsvár és Szászrégen (Reghin) közötti Észak-Mezőség része jelen cikkünk témája.

A Mezőség azonban az összes régió közül a legjobban megőrizte a magyar népi kultúrát, mely reneszansz és barokk jegyeket is őriz, s így nem csoda, hogy a mára világhírűvé vált táncszerepjáték innen vette mintáját.

Szeretnénk gyakorlati segítséget adni azoknak, akik nem jutnak el a Mezőségre, de szeretnénk megismerni a tájegység népzenejét, néptáncát, hogy ezt mely lemezek, filmek megvásárlása, milyen rendezvények látogatása révén tehetik meg Magyarországon.

Írta: **Abkarovits Endre**
vert.: **Edwin van Schie**
Képek: **Abkarovits Endre & Michel van Langeveld**

Az előző részek történelmi vonatkozású részeiből úgy tűnhet, hogy Erdély, különösen az Erdélyi-medence szerencsésebb volt az ország többi részénél, mert a törökök nem foglalták el, bár a fejedelemséget vazallusoknak tekintették. Ez azonban nem jelentette, hogy az erdélyiek háborítatlanul élhettek évszázadokon keresztül. Míg az ország nagy részét a mongolok (a köznyelvben **pontatlanul tatárok**) támadása csak a XIII. században érte, addig Erdélyt későbbi századokban is dúlták betörésekkel. Az utolsó 1717-ben került sor, amikor az osztrákok Magyarország még a török kézen lévő utolsó részeit, a Temesközt és Nándorfehérvárat (ma Belgrád/Beograd) készütek felszabadítani. Ekkor a törökök, hogy megosszák az osztrák hadak erejét, felszólították vazallusaikat, a krimi tatárokat, hogy támadják meg Erdélyt. A tatárok nagy pusztítást vittek véghez, rengeteg embert

öltek meg vagy próbálták hadifogolyként magukkal vinni. Szék községet 1717. augusztus 24-én, Szt. Bertalan éjszakáján támadták meg, s 700 lakosából összesen 100 maradt, a többi elhurcolták. Azóta is megemlékeznek a székiek erről az eseményről minden évben, s fekete-piros viseletük is erre a napra emlékeztet.

De nem csak a tatárok dúlták Erdélyt. Az osztrák császár Basta generálist 1598-ban

A 6. oldalon folytatjuk

Vergeleken met de andere Transsylvanische regio's is juist in Mezőség de Hongaarse volks-cultuur, met elementen uit de renaissance en barok, het best bewaard gebleven. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de wijd en zijd bekende Hongaarse 'danshuisbeweging' destijds hier zijn grote voorbeeld vond.

In dit artikel zullen we ook een paar tips geven voor degenen voor wie het minder gemakkelijk is een bezoek te brengen aan Mezőség, maar die wel graag kennismaken met de traditionele dans en muziek van de regio. We geven u een overzichtje van fraaie cd's en dvd's over dit thema en vertellen u ook iets over het táncszerepjáték, het geweldige dansuistreffen dat elk voorjaar in Budapest plaatsvindt.

Op grond van de voorgaande artikelen in onze serie over Erdély ofwel Transsylvanië zou men kunnen denken dat Erdély, en in het bijzonder het Transsylvanische bekken, in de loop van de geschiedenis beter af zou zijn geweest dan de andere delen van Hongarije, omdat Transsylvanië nooit door de Turken is bezet, maar alleen als een vazalstaat van het sultanaat heeft gefungeerd. Dat het land nooit

bezet is door de Turken betekent echter niet dat de bevolking van Erdély de vele eeuwen zonder kleerscheuren heeft doorstaan. Hoewel de rest van Hongarije alleen in de dertiende eeuw flink last had van de bloedige aanvallen door de Mongolen (in Hongarije veelal aangeduid als Tataren), werd Transsylvanië ook in latere eeuwen nog flink geteisterd door deze Aziatische roversbenden. Voor het laatst gebeurde dat in 1717, toen de Oostenrijkers de laatste gebieden wilden bevrijden die nog in Turkse handen waren, namelijk de gebieden rond de rivier de Temes en rond Nándorfehérvár, het huidige Belgradó. Om het Oostenrijkse leger van meerdere kanten te kunnen aanvallen, riepen de Turken de hulp in van hun bondgenoten, de Krim-Tataren, om Erdély aan te vallen. Deze Tataren richtten grote slachtingen aan. Grote aantallen mensen werden omgebracht of als krijgsgevangenen afgevoerd. Het stadje Szék werd op 24 augustus 1717, op de avond van de Heilige Bartholomaeus, aangevallen, waarbij van de zeventien inwoners niet meer dan honderd mensen in leven bleven. Deze tragische gebeurtenis wordt nog elk jaar op 24 augustus in Szék herdacht en ook de kleuren van de plaatselijke klederdracht, rood en zwart, verwijzen naar deze bloedige tragedie.

Maar er is niet alleen door de Tataren flink

huisgehouden in Erdély. In 1598 werd generaal Basta door de Oostenrijkse keizer naar Transsylvanië gestuurd om orde op zaken te stellen. In werkelijkheid wilde de keizer Transsylvanië inlijven als provincie van Oostenrijk. Basta versloeg de vorst van Transsylvanië en richtte er een ongekende slachting en verwoesting aan. De annalen melden dat er meerdere dorpen in Mezőség waren waar slechts een handvol inwoners de rampspoed overleefde (bijvoorbeeld Melegföldvár, Vasasszentiván). In 1604 werd Basta door István Bocskai uit Transsylvanië verdreven.

Komst Roemeense inwoners

Na de verwoestingen door de Oostenrijkers en de Tataren werden er in de ontvolkte

Doorlezen op blz. 7

Szék, Református templom

rendcsinálás címén küldte Erdélybe, aki valójában Habsburg provinciává akarta tételni az országrészt. Legyőzte a fejedelmet, s példátlan pusztítást vitt végbe Erdély szerte. A Mezőségen több falu vonatkozásában is olvashatjuk, hogy mindössze 2 - 5 lakos maradt életben. (Pl. Melegföldvár, Vasasszentiván) Bastát 1604-ben Bocskai István üzte ki Erdélyből.

A népek és vallások keveredése

Később – mind az osztrák, mind a tatár pusztítások után - az elnéptelenedett falvakba román jobbágyokat telepítettek, s a lakosság összetétele fokozatosan megváltozott. Ehhez a magyar földesurak kapzsisága is sokszor hozzájárult, mert a román jobbágyok igénytelenebbek voltak, s így olcsóbb

munkaerőt jelentettek. A XX. század háborúi tovább erősítették ezt a folyamatot, s az egykori magyar többségű régióban szórványba kerültek a magyarok. Bár még mindig vannak mezőszégi falvak, ahol a magyarok vannak többségben, egészében véve már a románok vannak túlsúlyban. Hogy mégis lassabban ment/megy végbe itt a magyarok asszimilációja Erdélyben, mint például Szlovákiában, abban az eltérő vallás nagy szerepet játszik. Míg a románok többsége ortodox, addig a magyarok a XVI. századig római katolikusok voltak, a reformáció idején Erdély jelentős részén a megreformált vallás különböző ágaihoz csatlakoztak. Voltak falvak, amik előbb evangélikusok (lutheránusok), majd unitáriusok, majd reformátusok (kálvinisták) lettek. A vallás akkortájt

nem egyéni választás kérdése volt, hanem a falu népének uruk vallását kellett követnie. Jött egy más vallású új földesúr, s az egész lakosságnak át kellett térni az új hitre!

Már első királyunk elrendelte, hogy legalább minden tíz falunak kell egy templomot építenie. Később minden falu törekedett arra, hogy saját temploma legyen. A középkori templomok közül megmaradt néhány (pl. Szék, Bonchida, Magyarszovát, Mezőkeszű, Mezőverese gyháza), főként gótikus stílusban. Legalábbis ami a külsőt és esetleg a boltzatot illeti. A ma többségében református templomok belső berendezése megváltozott. A középkori freskókat lemeszelték a XVI. században, a templom közepére került az úrasztal és a szószék, a hívek padjai pedig - nemek szerint elkülönítve - vették ezeket körbe. A kazettás mennyezet Erdély szerte divattá vált, s itt is van néhány templom (pl. Széken), amit gazdagon díszítettek hímezéssel, varrottasokkal.

A mezőszégi táj

A Mezőség elnevezés kissé félrevezető. Mielőtt először ott jártam, én is azt hittem, hogy ez egy sík vidék, de valójában dimbes-dombos táj jellemzi az egész Mezőséget. A dombokról az erdőket már évszázadokkal ezelőtt kiirtották. Így meglehetősen kopár a táj, nincsenek nagy természeti szépségek. A Mezőség egy részén viszont halastavak egész hálózatát találja, ezért Tóvidéknek is hívták régebben. Már a rómaiak idején sőt bányásztak a vidéken, s ezért a mai napig találhatóak sókutak, sós vízü tavak a környéken.

A magyar népi kultúra őrzése

A Mezőség sokkal kevésbé állt sokáig a magyarországiak érdeklődésének a központjában, mint azok vidékek (Székelyföld, Kalotaszeg), ahol tömbmagyarság élt. Ma is leginkább a népi kultúra iránt érdeklődők látogatják. A tudósok, művészek érdeklődése is csak a hatvanas évek végén, de különösen a hetvenes években kezdett változni. A népi kultúra néhány kutatója, így elsősorban **Martin György** táncutató és **Novák Ferenc** erdélyi származású koreográfus kezdte kutatni a hatvanas években elsősorban Szék népi kultúráját. Novák Ferenc 1967-es útjára magával vitte a kolozsvári származású fotóművészt, **Korniss Pétert**, aki szinte nem akarta elhinni, hogy még él a falusi kultúra eredeti formájában szülővárosától nem messze. Budapesten, képeit megmutatva, azt hitték, hogy a **Magyar Állami Népi Együttes** táncosai öltöztek be neki népviseletbe. 1972-ben, amikor elkezdődött a magyarországi tánccházmozgalom, Szék község

A 8. oldalon folytatjuk

Szék

dorpen Roemeense lijfeigenen gehuisvest. Dit had een flinke invloed op de bevolkingssamenstelling. Ook hing de gewijzigde bevolkingssamenstelling samen met de lakse kapzsisága houding van de Hongaarse grootgrondbezitters: Roemeense landarbeiders stelden nu eenmaal minder eisen dan

maar over de gehele regio genomen vormen de Roemenen nu de meerderheid. Door het grote verschil in religie verliep de assimilatie van Hongaren in Transsylvanië veel langzamer dan bijvoorbeeld in Slowakije. Het merendeel van de Roemenen was orthodox, maar de Hongaren in Transsylvanië waren tot aan de zestiende eeuw Rooms-Katholiek en sloten zich daarna aan bij een van de protestantse geloofsstromingen. Er zijn dorpen die eerst evangelisch-luthers waren, vervolgens unitarisch en uiteindelijk calvinistisch. De keus voor een geloof was destijds geen privé-aangelegenheid, maar hing af van de heer die men diende. Als er een landheer met een ander geloof kwam, had de bevolking dat maar te volgen.

De eerste koning van Hongarije, István, verordonneerde al dat er op elke tien dorpen minstens één kerk moest worden gebouwd. Later trachtte elk dorp een eigen kerk te stichten. Een paar van die middeleeuwse kerken zijn bewaard gebleven, bijvoorbeeld die in Szék, Bonchida, Magyarszovát, Mezőkeszű en Mezőverese gyháza. Deze zijn voor het merendeel in gotische stijl opgetrokken, in ieder geval het exterieur en het gewelf. Het interieur van de meeste gereformeerde kerken onderging later wel een wijziging. De middeleeuwse muurschilderingen werden onder invloed van de reformatie in de zestiende eeuw namelijk witgekalkt en het altaar en de preekstoel verhuisden naar het midden van de kerk. Daaromheen stonden de kerkbanken, mannen en vrouwen gescheiden. Overal in de kerken van Erdély zag je ook de typische

plafonds met houten panelen en in Mezőség, bijvoorbeeld ook in Szék, werden de kerken rijk versierd met prachtige borduurwerken en sierkleden.

Landschap Mezőség

De term Mezőség (Veldlandschap) is enigszins misleidend. Voordat schrijver dezes zelf voor het eerst een bezoek bracht aan de regio, ging hij er ook vanuit dat het een vlak gebied was. Maar in werkelijkheid wordt de Mezőség gekenmerkt door een heuvelachtig, glooiend landschap. De bossen die de heuvels ooit bedekten zijn al eeuwen geleden omgekapte en het landschap ziet er daarom behoorlijk kaal uit. Mezőség heeft geen echt grote natuurschatten, al ligt er in een deel van het gebied een uitgebreid netwerk van meertjes, reden waarom dit gebied in vroeger tijden de Merenstreek werd genoemd. Al in de Romeinse tijd werd hier zout gewonnen en ook nu nog bevinden zich er tal van zoutwaterbronnen en zoutwatermeertjes.

Doorlezen op blz. 9

Zoltán Kallós bij foto Péter Korniss in Szék

Hongaarse knechten en vormden goedkope werkrachten. Dit proces werd door de oorlogen in de twintigste eeuw nog versterkt waardoor de Hongaren in de regio waar zij ooit de meerderheid hadden, nu een minderheid vormden. In Mezőség zijn er nog steeds wel dorpen met een Hongaarse meerderheid,

Mezőség: glooiend landschap met (zout)meertjes

Kasteel Bonchida

táncaival kezdték és magát az elnevezést is Székéről vették. (A széki fiatalok béreltek ki magánházat táncos alkalmak céljára, de ez nem okvetlenül egy egész házat jelentett, hanem sok helyen egyetlen szobát is háznak neveztek a magyar nyelvben falun.) Ezután zenészek, táncosok keltek útra, hogy felkeressék Széket és a Mezőség más tájait. Útjait nagyban segítette az akkor Kolozsváron élő **Kallós Zoltán**, aki már az ötvenes évek óta kutatta és gyűjtötte szülőföldje zenéjét, táncait, tárgyi kultúráját, s mindenütt jó kapcsolatokkal, helyismerettel rendelkezett. De erre még visszatérünk!

Mezőségi út

A Mezőségen kb. 300 falu van. Sok esetben az egyes falvaknak is más zenei és táncos hagyományai vannak. Ha egy holland turista rászáná magát egy mezőségi útra, akkor leginkább a **Bonchida – Válaszút – Szamosújvár – Szék** útvonalat tudnám ajánlani. Itt vannak a legfontosabb műemlékek, a népi kultúra legjelentősebb intézményei, a legfontosabb múzeumok, a legismertebb tánc-táborok stb.

Bonchida

Bonchidát (Bončida) valamikor az erdélyi Versaillesnek hívták. Itt élt a Bánffy-család

sok nemzedéke 600 éven át, ők voltak a környék földesurai. Kastély-együttesüket sajnos a németek felgyújtották, évtizedekig romokban állt, (míg a románok a hetvenes években filmforgatás miatt nem robbantották újra fel), s csak az utóbbi évtizedekben kezdtek hozzá helyreállításához. Míg a mezőségi zenekarokat általában a primás – kontrás – bőgős összetétel jellemzi (ami tulajdonképpen a barokk kamarazenekarok mintájára vezethető vissza), addig itt a cimbalom is hozzátartozik a zenekarhoz. Ennek valószínűleg az az oka, hogy a főúri család taníttatta zenészeit. A korábbi századokra az volt a jellemző, hogy Magyarországon a különböző társadalmi rétegeknek közősek voltak a táncok és zenék. Ezen kívül az együtt élő etnikumoknak szintén megvolt a maguk zenéje, tánca, de ezek szoros kölcsönhatásban álltak egymással. Az erdélyi román népzene közelebb áll a magyarhoz, mint a Kárpátokon túli románhoz. Nem csoda, hogy az a zene, amiről azt hittem, hogy számomra a legszebb magyar népzene, arról kiderült, hogy bonchidai román **forogató**. A talán legszebb bonchidai zenét tartalmazó lemez az Ökrös-együttes **Bonchida háromszor** című albuma, ami a falu három nemzetiségének zenéjét mutatja be (magyar, román, cigány), s melyből a Magyar Állami

Népi Együttes táncjátékot is készített, ami dvd-n is megvehető. (Bár az utóbbi időben egyre kevesebb lemez jelenik meg, s a lemez árusító boltok száma is lecsökkent, néhány erre specializálódott bolt - így például a budapesti Hagyományok Házával szemben található MesterPorta (<http://www.lemezei.hu/>) – évtizedekre visszamenően árusítja a legjobb lemezeket, dvd-ket. A **Bonchida háromszor** egyik énekesének, **Szalóki Áginek**, akit lapunk 38. számában már bemutattunk, 2017. karácsonyára új, népzenei lemeze jelent meg **Fújnak a fellegek** címmel, amin főleg mezőségi dallamokat hallhatunk.)

A 10. oldalon folytatjuk

Lange tijd was er bij Hongaren in Hongarije relatief weinig belangstelling voor de regio Mezőség. Er was veel meer aandacht voor gebieden als Székelyföld en Kalotaszeg, waar grote concentraties Hongaren woonden. Ook nu nog wordt Mezőség voornamelijk bezocht door liefhebbers van volksdansen en volksmuziek. Pas aan het eind van de jaren zestig en in de jaren zeventig was er een opleving te zien in de interesse van wetenschappers en kunstenaars voor de volkscultuur van Mezőség. Een aantal etnografen, waaronder danswetenschapper **György Martin** en de Transsylvaanse ethnochoreograaf **Ferenc Novák**, begonnen in de jaren zestig met veldwerk en onderzochten de volkscultuur van Szék. In 1967 nam Ferenc Novák **Péter Korniss** mee, een fotograaf, oorspronkelijk afkomstig uit Kolozsvár, die maar nauwelijks kon geloven dat er zo dicht bij zijn geboortestad een plaats was waar de oorspronkelijke volkscultuur nog springlevend was. Toen hij zijn foto's liet zien in Budapest, dacht men daar dat hij het Staatsvolksdansenensemble in klederdracht had laten poseren!

In 1972 vond in Hongarije de start plaats van de Hongaarse 'Danshuisbeweging'. Voor dit initiatief koos men de dansen uit het plaatsje Szék. Ook de term danshuis (**táncház**) zelf had zijn oorsprong in Szék, waar jongeren een gewoon huis huurden of een kamer in een huis om er dansavonden te houden. In Szék werden deze plekken aangeduid als 'huis'. Hele generaties musici en dansers trokken vervolgens vanuit Hongarije naar Szék en andere plaatsen in Mezőség. Zij werden daarbij op weg geholpen door **Zoltán Kallós** uit Kolozsvár, die al sinds de jaren vijftig onderzoek deed naar de muziek, dans en volkskunst van zijn geboortestreek en deze ook verzamelde. Kallós had een uitgebreid netwerk en bezat een grote kennis van de omgeving. Verderop in dit artikel komen we hier nog op terug.

Een tocht door Mezőség

De streek Mezőség telt ongeveer driehonderd dorpen. De meeste hebben een eigen muziek- en danstraditie. Wie graag eens de streek Mezőség wil aandoen raad ik de volgende plaatsen aan: **Bonchida – Válaszút – Szamosújvár – Szék**. In deze plaatsen bevinden zich de belangrijkste monumenten (of wat er nog van over is), de belangrijkste instituten voor volkscultuur, de belangrijkste musea en hier worden de bekendste volksdanskampen georganiseerd.

Bonchida

Bonchida stond ooit bekend als het Versailles van Transsylvanië. Het is gedurende ruim zeshonderd jaar bewoond geweest door vele generaties **Bánffy**, de familie die de

Szék
Tentoonstelling oorspronkelijke foto's gemaakt in 1967 in Szék door fotograaf Péter Korniss
Te zien in het Danshuis Forrószeg van Michel en Erzsike van Langeveld. Zie ook ons volgende artikel.

meeste grond in de omgeving in bezit had en bestuurd. Hun kasteel in Bonchida is helaas door de Duitsers in brand gestoken en verwoest en daarna stond de ruïne jarenlang leeg totdat deze in de jaren zeventig voor filmopnamen door de Roemenen opnieuw werd opgeblazen. Pas na 2010 is een echt begin gemaakt met de restauratie. De meeste orkestjes in Mezőség kennen een samenstelling van primás (eerste violist), kontra-speler (altviolist) en bassist, in feite gemodelleerd naar de kamerorkesten uit de barok. In Bonchida telde het orkest daarentegen ook nog een cimbalomspeler. Dit kwam vermoedelijk omdat de adellijke familie zorgde voor

muzikale

scholing van zijn musici. In Hongarije hadden in vroeger eeuwen de verschillende maatschappelijke lagen van de bevolking gemeenschappelijke dansen en muziek. Maar de verschillende etnische groepen hadden wel elk hun eigen muziek en dans, al was er toch ook een sterke onderlinge beïnvloeding. De Roemeense volksmuziek uit Transsylvanië staat dicht bij de Hongaarse muziek dan bij de Roemeense muziek van buiten het Karpatenbekken. Geen wonder dat de

muziek die ik altijd heb beschouwd als de mooiste Hongaarse volksmuziek eigenlijk een Roemeense **forogató** (draaidans) uit Bonchida was!. Het album met de fraaiste muziek uit Bonchida is de cd **Bonchida háromszor** van de groep Ökrös. Op deze cd staat muziek van alle drie de bevolkingsgroepen van het dorp (Hongaars, Roemeens en Roma) en de schijf stond aan de basis van een choreografie van het Hongaarse **Staatsfolkloregezelschap**, die ook te zien is op dvd. (De laatste tijd verschijnen er wat minder cd's en ook zijn er

minder cd-winkels, maar in

de Mester Porta (www.lemezei.hu), gelegen tegenover het Hagyományok Háza (het Huis der Tradities) zijn de beste cd's en dvd's nog wel verkrijgbaar. In Most Magyarul! 38 hebben wij al eens een artikel gewijd aan **Ági Szalóki**, een van de zangeressen die meewerkte aan Bonchida háromszor. Kortgeleden, in december 2017, heeft zij een nieuwe volksmuziek-cd uitgebracht,

Fújnak a fellegek, waarop

vooral melodieën uit Mezőség te horen zijn.

Válaszút

Het niet ver van Bonchida gelegen **Válaszút** (Rászcruci, Kruispunt) behoorde ook tot de Bánffy-domeinen. Het plaatselijke kasteel verkeert in een betere staat dan dat in Bonchida, maar is niet toegankelijk voor bezoekers. De schrijver **Albert Wass** werd hier geboren. Na de Tweede Wereldoorlog emigreerde hij naar

Doorlezen op blz. 11

menekülő örmények alapították, miután az erdélyi fejedelmek, a XVII. század végén, a XVIII. század elején befogadták őket és öt erdélyi városban letelepedtek. Mára Szamosújváron 100 alá csökkent a létszámuk, de az örmény püspökség székhelye itt van, katedrálisának főoltárát Rubens (vagy ta-

nítványa) gyönyörű képe díszíti. Az elszár-mazott örmények minden év júniusában nagy találkozót tartanak. Az utóbbi időben a környék magyarjai közül sokan költöztek Szamosújvárra, ahol a magyar kormány

rúbb, könnyen megtanulható, és gyönyörű a zenei anyag, mert azért az is fontos, hogy a zene szép legyen. Szék esetében a tánc megrekedt egy szinten, a legegyszerűbb formában maradt meg, és a végén vannak nyugati eredetű táncok, a hétlépés, meg a polka (porka). Azért vannak a tánc legvégén, mert később kerültek a táncrendhez. Ugye Szék szabad királyi város volt, egyenrangú Budával, Esztergommal, ezzel is bizonyítható, hogy a zene és tánc azonos volt az úri osztálynál, s csak később, nyugati hatásra vált ketté az úri osztály és a köznép táncul-túrja.

Nagy élmény egy hagyományos széki lakodalmon való részvétel. Sajnos ma már egyre kevesebb van belőle, a fiataloknak csak egy része tartja fontosnak a népviseletbe öltözést, a hagyományos ceremóniakat, a széki népzene és táncot. Ha van rá módunk előre tájékozódni, érdemes látogatásunkat egy ilyen lakodalom idejére időzíteni, esetleg már az előkészületeken részt venni, meg-

Amerika en raakte pas in de jaren negentig bekend bij het lezerspubliek in Hongarije. (Voor de Roemenen geldt Wass overigens nog steeds als oorlogsmisdadiger.) Aan de overkant van de weg staat het jachtslot van de familie Bánffy dat in de jaren dertig werd aangekocht door de familie Kallós. Inmiddels staat het bekend als de **Kallós kúria** (zeg maar 'Kallós-borg'). Na de oorlog werd het kasteeltje geconfisqueerd, maar na de omwenteling is het weer aan Zoltán Kallós terugggegeven. Hij startte er een school met de eerste vier klassen voor de Hongaarse kinderen uit de omgeving. Ook bracht hij hier zijn uitgebreide etnografische verzameling onder, die niet alleen materiaal bevat uit Mezőség, maar ook uit **Kalotaszeg** en het gebied van de **Csángó**-Hongaren. Ook zijn er voorwerpen van de Roemenen en Transsylvanische Saksen. De collectie is het onderwerp van een fotoserie van Péter Korniss, die in boekvorm is verschenen onder de titel **Adok néktek aranyvesszőt**. Het museum is in 2017 nog uitgebreid met een nieuw gebouw. Meer informatie over de talrijke activiteiten van de stichting van de nu 91-jarige Zoltán Kallós is te vinden op de site www.kallos.org. Ook vindt u hier een overzicht van evenementen en actuele nieuwtjes. 's Zomers organiseert men hier diverse danskampen voor jongeren en volwassenen.

het hoofdaltaar van de Armeense bisschopskerk is een prachtig schilderij van Rubens (of van een van zijn leerlingen) te zien. De afstammelingen van de Armeniërs organiseren elk jaar in juni een grote bijeenkomst. De laatste tijd zijn er veel Hongaren uit de omgeving naar Szamosújvár getrokken. Met steun van de Hongaarse overheid is er door de **Stichting Téka** een school opgericht voor de klassen 5-12 (11- tot 18-jarigen) en ook een cultureel centrum.

Szék

Het plaatsje Szék (Sic) is eigenlijk een eiland in Mezőség, er zijn geen spoorlijnen of grote doorgaande wegen in de buurt, over de weg is het alleen bereikbaar via Szamosújvár. Het is aan die geïsoleerde ligging te danken dat er in Szék een nog oudere, archaischere cultuur bewaard is gebleven dan elders in Mezőség en een groot deel van de bevolking draagt – met name op feestdagen – nog altijd de karakteristieke lokale klederdracht en jongens de typische strooien hoed van Szék. Szék was tot 1884 een stad en ook nu nog is 96% van de bevolking Hongaar. Szék bestaat uit drie

delen, die elk lange tijd een eigen danshuis hadden met een eigen orkest. Bij een van mijn interviews met Zoltán Kallós vroeg ik hem waarom juist de dansen uit Szék zo belangrijk waren voor de beginperiode van de Hongaarse danshuisbeweging. Hij gaf de volgende verklaring:

György Martin vond dat de dansen uit Szék het beste zouden voldoen in het danshuis: Ze waren het gemakkelijkste en ze waren eenvoudig aan te leren en bovendien werd de dans hier begeleid door schitterende muziek, ook heel belangrijk. In Szék zijn de dansen niet doorontwikkeld, maar in hun pure, simpelere vorm bewaard gebleven en aan het einde van een dansserie volgen er nog van origine westerse dansen, de zevenstapper en polka. Deze dansen zijn later toegevoegd aan de dansseries. Szék was een zogenaemde vrije koningsstad en had dus dezelfde rang als Buda en Esztergom en in de stad speelde men ook dezelfde dans en muziek als bij de adel en aristocratie.

Pas veel later ontstond er onder westerse invloed een onderscheid tussen de danscultuur van de aristocratie, de hofdansen, en die van het volk!

Het bijwonen van een traditionele bruiloft in Szék is een bijzondere ervaring. Helaas komen die vandaag de dag wat minder vaak voor, want niet alle jongeren vinden klederdracht, de traditionele ceremonie en de volksmuziek en volksdans van Szék daarbij belangrijk. Als je van te voren weet wanneer er zo'n bruiloft plaatsvindt is het de moeite waard om een reis te plannen ten tijde van zo'n evenement: je kunt dan wellicht getuige zijn van de voorbereidingen, zoals het maken van de rozemarijnkrans van de bruid, het aankleden van de bruid en de bereiding van de bruidsspijken.

Beeld- en geluid

Voor een kennismaking met de muziek van Szék komen er diverse cd's in aanmerking. Ik kan u de cd **Széki pár** aanbevelen van de groep **Kalamajka** onder leiding van **Béla Halmos**. Op deze schijf staat een live registratie van een danshuis met liederen

támogatásával a Téka Alapítvány 5-12. osztályoknak iskolát és kulturális központot hozott létre.

Szék

Szék (Sic) a Mezőségen belül is külön sziget kepez, a vasútvonal és a főbb útvonalak elkerülik, hegyek veszik körül, egyedül Szamosújvár felől közelíthető meg. Elzárt-ságának köszönhető, hogy még a többi mezőségi falunál is archaikusabb kultúrát őrzött meg, s a lakosság tekintélyes része – legalább ünnepnapokon – ma is hordja a jellegzetes széki népviseletet, az érdekes formájú széki szalmakalapot még a fiúgyermek is. Szék 1884-ig város volt, s a lakosság 96 %-a ma is magyar. Három városrészre tagolódott, melyek sokáig külön táncházat tartottak fenn saját zenekarral. Mikor Kallós Zoltánt arról kérdeztem egyik vele készített interjúmban, miért épp a széki táncok lettek a magyarországi táncmozgalmak első időszakának legfontosabb táncái, így magyarázta: **'Martin György volt az, aki amellel döntött, hogy a széki tánc alkalmas erre. A legegyszerű-**

figyeln, hogyan készül el a menyasszony rozmaring koszorúja, hogyan öltöztetik a menyasszonyt, hogyan készülnek a lakodalmi ételek.

Ha a széki zenét akarjuk megismerni, a számos ilyen lemez közül a Halmos Béla vezette **Kalamajka** együttes **Széki pár** című lemezét tudnám ajánlani, ami egy tánc ház élő felvétele a táncosok dalolásával. (A **pár**

azt a táncrendet jelenti, amit egy táncospár együtt végigtáncol, s ami lassúbb táncokkal indul, s aztán egyre gyorsabb tempója lesz.) Korábban főleg cigányzenészek szolgálták. **A 12. oldalon folytatjuk**

Válaszút

A szomszédos **Válaszút** (Răscruți) szintén a Bánffyak birtoka volt, itteni kastélyuk jobb állapotban van, mint a bonchidai, de nem látogatható. Itt született a kastélyban **Wass Albert** író, aki a háború után Amerikába emigrált, s a magyarországi olvasók előtt csak a kilencvenes években vált ismertté. (A románok a mai napig háborús bűnösnek tartják.) A Bánffyok vadászkastélya volt az az épület, amit a Kallós család az 1930-as években megvásárolt, s amit most Kallós Kúriaként ismerünk. A háború után elvették tőlük, de a rendszerváltás után Kallós Zoltán visszaszerezte az épületet, s a szór-

Kallós Zoltán in zijn museumborg in Válaszút
Beelden uit de korte presentatie op You Tube over Zoltán Kallós die in mei 2017 geëerd werd met de Publieksprijs Europa Nostra / Europees Cultureel Erfgoed. Zie onze link op www.mostmagyarul.nl.

ványmagyarságnak elemi iskolát (1-4. osztály) nyitott, és először itt helyezte el gazdag néprajzi gyűjteményét, ami nem csak mezőségi, de kalotaszegi és csángó magyar anyagot is tartalmaz, továbbá románt és szászet is. A gyűjteményről Korniss Péter fotóival jelent meg gyönyörű album **Adok néktek aranyvesszőt** címmel. A múzeum 2017-ben egy új épülettel bővült. A jelenleg 92 éves Kallós Zoltán alapítványának sokrétű tevékenységéről és az aktualitásokról a www.kallos.org.ro honlapról kaphatunk bővebb információt. Nyaranta több gyermek- és felnőtt táncbort szerveznek itt.

Szamosújvár

A környék egyetlen városa **Szamosújvár** (Gherla). Bár a hely már a rómaiak óta lakott volt, újra és újra elpusztult, s a jelenlegi települést a krimi tatárok elől több hullámban

Kulturális örökség · Cultureel erfgoed

tatták a zenét, de voltak magyar parasz-
tzenészek is. Manapság a **csizmadia Pali
Marc**i bandája játssza a leghitelesebben a
széki zenét. A faluban telepedett le a hol-
land **Michel van Langeveld** ('Holland Misi'),
aki múzeumot rendezett be és táncházat,
vendégházat működtet. (Lásd a következő
írásunkat!) Múzeumában Korniss Péter széki
fotóiból is láthatunk kiállítást, akinek janu-
árig a **Magyar Nemzeti Galériában** is volt
kiállítása.

A Mezőség több falujában találhatunk na-
gyon egyedi népzene, néptáncot. Kodály
Zoltán tanácsára már Lajtha László zeneszer-
ző végzett gyűjtéseket Szék mellett **Szépke-
nyerüszentmárton**ban is (Sánmartin). A ha-
sonlóan érdekes nevű, közeli **Ördöngösfüzes**
(Fizeşu Gherlii) zenéjét legjobban a **Pikó és
bandája** együttes örökítette meg lemezein
a helyi nótafa, Hideg Anna énekével, akiről
azt mesélik, képes akár 500 magyar népdalt
is minden írásos segítség nélkül elénekelni.

De a román népdaloknak is jó ismerője. 2017
karácsonyára jelent meg új, dupla CD-jük **Ör-
döngölő** címmel (az egyik lemez magyar, a
másik román népzenevel), a zenészek ezút-
tal **Jékely Gáspár 'Pikó'** és a **Horsa Banda**
név alatt játszanak. A Belső-Mezőség egyik
legsajátosabb, legnépszerűbb zenéje a **ma-
gyarpatkai** (Pălatca). Itt cigányzenészek
egész dinasztiai alakultak ki, akik a környe-
ző falvakat is kiszolgálták, s akik közül Ma-
gyarországon legismertebb a **Kodoba** család
prímásai által vezetett **Magyarpatkai Ban-
da**. Felállásuk is némileg eltér más mezősegi
bandáéktól: 2 hegedű – 2 kontra – bőgő.

(Egyébként 1993 óta rendszeresen fellépnek
Hollandiában is, és az 1996. évi haarlemi kon-
certjükön került sor lapunk ősbemutatójára.
Crispijn Oomes és a **Netwerk Hongaarse
Volksmuziek** szervezésében zajlottak a tur-
nék. Manapság még mindig - immár majd-
nem 30 éve - működik Utrechtben magyar
táncház, ahova rendszeresen ellátogatnak a
mezősegi zenekarok is.) Az utóbbi években
rendkívül népszerű lett a helyi énekeseket is
alkalmazó, **melegföldvári** (Feldioara) zenét
játszó **Eszterlánc** együttes. A Kolozsvár közeli
Magyarszovát (Suatu) zenéje a kezdetek-
től az egyik legismertebb. Innen származik
az egyik első erdélyi táncmuzikáns, **Papp
István 'Gázsa'** családja, akinek együttese, a
Bodzafa az egyik elindítója volt 1977-ben
az erdélyi táncmuzikánsoknak. Jelenleg a
Magyar Nemzeti Táncgyűttes prímása.

de a román népdaloknak is jó ismerője. 2017
karácsonyára jelent meg új, dupla CD-jük **Ör-
döngölő** címmel (az egyik lemez magyar, a
másik román népzenevel), a zenészek ezút-
tal **Jékely Gáspár 'Pikó'** és a **Horsa Banda**
név alatt játszanak. A Belső-Mezőség egyik
legsajátosabb, legnépszerűbb zenéje a **ma-
gyarpatkai** (Pălatca). Itt cigányzenészek
egész dinasztiai alakultak ki, akik a környe-
ző falvakat is kiszolgálták, s akik közül Ma-
gyarországon legismertebb a **Kodoba** család
prímásai által vezetett **Magyarpatkai Ban-
da**. Felállásuk is némileg eltér más mezősegi
bandáéktól: 2 hegedű – 2 kontra – bőgő.

de a román népdaloknak is jó ismerője. 2017
karácsonyára jelent meg új, dupla CD-jük **Ör-
döngölő** címmel (az egyik lemez magyar, a
másik román népzenevel), a zenészek ezút-
tal **Jékely Gáspár 'Pikó'** és a **Horsa Banda**
név alatt játszanak. A Belső-Mezőség egyik
legsajátosabb, legnépszerűbb zenéje a **ma-
gyarpatkai** (Pălatca). Itt cigányzenészek
egész dinasztiai alakultak ki, akik a környe-
ző falvakat is kiszolgálták, s akik közül Ma-
gyarországon legismertebb a **Kodoba** család
prímásai által vezetett **Magyarpatkai Ban-
da**. Felállásuk is némileg eltér más mezősegi
bandáéktól: 2 hegedű – 2 kontra – bőgő.

gezongen door de dansers. (Het woord **pár**
staat trouwens voor een dansserie die in zijn
geheel door één danspaar werd gedanst en
die startte met langzame dansen en gevolgd
werd door steeds snellere dansen.
Vroeger werd de muziek vooral gespeeld
door zigeunermuzikanten, al waren er ook
Hongaarse boerenorkestjes. Vandaag de
dag wordt de muziek van Szék in zijn puur-
ste vorm uitgevoerd door het orkestje van
Csizmadia Pali Marci. Een aantal jaren gele-

Pali Marci

den is de Nederlander **Michel van Langeveld**
(met Hongaarse bijnaam **Holland Misi**)
neergestreekt in Szék, waar hij een museum,
een danshuis en een Bed & Breakfast heeft
opgezet (zie ons volgende artikel). Er is in zijn
museum ook een tentoonstelling te zien van
oude foto's, die door Péter Korniss in de jaren
zeventig in Szék zijn gemaakt. Korniss had
onlangs ook een expositie in de Hongaarse
Nationale Galerie.

Diverse dorpen in Mezőség kennen een
zeer aparte en eigen muziek-en dansstijl.
Op advies van Zoltán Kodály deed László
Lajtha (zie ook MM! 78) behalve in Szék ook
in **Szépkenyerüszentmárton** (Sánmartin)
veldwerk en verzamelde er tal van liederen
en dansen. De muziek van het nabijgelegen
en eveneens bijzonder interessante dorp
Ördöngösfüzes (Fizeşu Gherlii) is op cd het
beste te beluisteren in de uitvoering van het
ensemble **Pikó és bandája** en zangeres **Anna
Hideg**. Over haar doet het verhaal de ronde
dat zij wel vijfhonderd Hongaarse volks-

Táncháztalálkozó

Mezőség táncait, meghallgathatják a me-
zősegi zenét játszó zenekarok koncertjeit,
megvásárolhatják a régió zenéit és táncait
bemutató lemezeket és videókat, a vidéket
bemutató könyveket, s az erdélyi árusok ré-
szére berendezett teremben nagy számban
találunk népviseletbe öltözött székieket is. ■

liederen uit haar hoofd kan zingen zonder
te hoeven spieken. Ook is zij een kenner van
Roemeense volksliederen. Met kerstmis 2017
is haar dubbelalbum **Ördöngölő** verschenen
(met Hongaarse volksmuziek op de ene cd
en Roemeense op de andere). De muziek op
deze cd is dit keer uitgevoerd door **Gáspár
Jékely** alias **Pikó** met het ensemble **Horsa
Banda**.

Een van de meest bijzondere en geliefde po-
pulaire muziekstijlen van Binnen-Mezőség is
die van het dorpje **Magyarpatka** (Pălatca).
Het dorp kent een ware dynastie van zigeu-
nermuzikanten, die ook de naburige dorpen
van muziek voorzien. De eerste violisten van
de - in Hongarije bekendste - familie **Kodoba**
leiden al sinds jaar en dag de **Magyarpatkai
Banda**. Deze ensembles hebben een andere
samenstelling dan elders in Mezőség en tel-
len maar liefst twee violen, twee kontra's
en een bas. Sinds 1993 treedt deze band
regelmatig op in Nederland en hun concert
in Haarlem in 1996 vormde het décor voor
de lancering van **Most Magyarul! Hongarije
Magazine**. De toernee in Nederland waren
overigens de verdienste van **Crispijn Oomes**
en zijn collega's van het **Netwerk Hongaarse
Volksmuziek**. Ook is er al ruim dertig jaar
een Hongaars danshuis in Utrecht, waar ook
regelmatig orkestjes uit Mezőség zijn te ho-
ren, maar waar ook Nederlandse orkesten de
typische Transsylvaanse volksmuziek spelen!

De laatste jaren heeft ook de groep **Eszterlánc**
furore gemaakt. Zij spelen muziek uit **Meleg-
földvár** (Feldioara) en maken gebruik van
dorpszangers en -zangeressen. De muziek
uit **Magyarszovát** (Suatu) bij Kolozsvár is al
sinds het begin van de danshuisrevival een
van de bekendste stijlen. Hier komt ook de
familie van een van de eerste Transsylvanische
danshuisviolisten vandaan, **Papp István
'Gázsa'**, die met het ensemble **Bodzafa** in
1977 een van de eerste aanzetten gaf tot
de Transsylvanische danshuisbeweging. Hij
is momenteel de **primás** van het **Magyar
Nemzeti Táncgyűttes** (Hongaars Nationaal
Dansensemble).

Táncháztalálkozó · Danshustreffen

Als een reis naar Mezőség te ver voor u is, maar
u wel kennis wilt maken met de volkscultuur
van deze regio, dan is het een goede tip om in
het voorjaar een bezoek te brengen aan het
Danshustreffen (**Táncháztalálkozó**) in de **Papp
László Sportaréna** in Budapest (dit jaar op 14-15
april). Hier zijn dansen uit Mezőség en ook andere
regio's te zien en aan te leren en ook zijn er con-
certen van orkestjes die de muziek van Mezőség
ten gehore brengen. Ook zijn er tal van cd's en
dvd's te koop met muziek en dans van Mezőség
en allerlei boeken over de regio en er zijn stalletjes
waar in klederdracht gestoken ambachtslieden
en verkopers uit Transylvanië allerlei volkskunst-
artikelen en traditionele kleding aanbieden. ■

**Fotograaf Péter Korniss werd in 1937 geboren in Kolozsvár, Trans-
sylvanië. Na de oorlog verhuisde hij met zijn ouders naar Budapest,
waar hij na diverse baantjes uiteindelijk een succesvolle carrière
maakte als fotograaf. In 1967 werd hij benaderd door Ferenc Novák,
die al sinds 1958 onderzoek deed naar de Hongaarse volkscultuur. De
ethno-choreograaf vroeg hem mee te gaan naar het dorpje Szék in
Mezőség, hemelsbreed op nog geen 45 kilometer van zijn geboorte-
plaats, om wat foto's te maken in de plaatselijke danshuizen. Korniss
wist echter net zo min als vele anderen dat de traditionele volksdans
er nog springlevend was en dat 'iedereen daar danst'. Mannen met
de karakteristieke strooien hoedjes, vrouwen veelal in het zwart en
rood, allen zwaaiden en zwerden, de vrouwen draaiden rondjes, de
mannen klaptten en stampden.**

Sebő Ensemble

legde de tocht niet als pelgrim te voet af, het
moest geen kwelling worden, maar reed in
een huurauto een van te voren uitgestippelde
route. Haar overnachtingen waren zoveel

Széki táncrend bij Holland Misi

PlayMobil Luther · Kreuzweg-Klooster Erfurt

Zo zou een geromantiseerde vertelling
over Maarten Luther kunnen beginnen.
Of die vertelling geheel op waarheid
berust laat ik in het midden. De traditie wil dat
Luther op 31 oktober 1517 zijn 95 stellingen
aan de deur van de kerk in Wittenberg
spijkerde. Zijn aanklacht was vooral gericht
tegen de 'aflaathandel' in de katholieke
kerk. Een systeem waarin de (rijke) burger
vergeving voor zijn zonden kon kopen en
zo een plaatsje in de hemel bemachtigen.
Een lucratief systeem dat de kerk geen
windeieren legde. De aanklacht van Luther
leidde uiteindelijk tot een scheuring van
de kerk en daarom wordt 31 oktober 1517
beschouwd als het begin van de reformatie.
En dat is dit jaar precies 500 jaar geleden.
Een mooi rond getal dat resulteert in een
hausse aan jubileumactiviteiten, publicaties,
vieringen enzovoort. Over Luther zijn al
boekenkasten vol geschreven in alle talen
waarin ook de bijbel is vertaald, dus je zou
je kunnen afvragen of niet alles over hem
al is gezegd. Desondanks schreef Leonóra
Mörk een heel vlot en toegankelijk boek
over de plaatsen waar Luther tijdens zijn
leven woonde en werkte. We kennen
Leonóra Mörk van haar eerdere boeken, a
Hellinger-Madonna, Holdfény szonáta en Lány
igazgyöngyökkel. Het laatste speelt zich voor
een deel af in Haarlem. De boeken wachten

nog op een Nederlandse vertaling dus je
moet wel Hongaars kunnen lezen. Overigens
vormen zij prima studie- en oefenmateriaal
voor gevorderde studenten Hongaars. In
haar boeken plaatst Leonóra romantische
avonturen in een historische achtergrond
waarbij er tevens sprake is van een mysterie
of een geheim.
Voor haar nieuwste boek, **A papagájos ablak**,
(Het papegaaienvenster) maakte Leonóra
een soort pelgrimstocht langs plaatsen
waar Luther heeft gewoond en gewerkt.
Ze maakte deze reis in haar eentje. Als
enige reisgenoot nam ze een poppetje van
Playmobil mee dat Luther voorstelt met in
zijn hand de door hem vertaalde bijbel. Haar
echtgenoot had dit figuurtje onmiddellijk
omgedoopt tot Luthi. Tijdens de reis vormde
deze Luthi een gewillig fotomodel bij diverse
bezienswaardigheden.
De reis was voor de auteur een mooie
gelegenheid om voor een tijdje los te komen
van haar dagelijkse sleur en verplichtingen,
een paar weken retraite zonder jezelf
helemaal af te zonderen in een kloostercel. Ze

mogelijk in historische gebouwen zodat ze de
sfeer van de afgelopen 500 jaar zou ervaren.
Eén van de passies van Leonóra is reizen door
Duitsland, in haar boek vertelt ze ook waar
die passie vandaan komt. Daarnaast houdt
zij ook van reizen door de tijd: onderzoeken
en je voorstellen hoe het dagelijks leven in
andere tijden geweest zou kunnen zijn.

Wij reizen met Leonóra mee. En door
haar levendige en luchtige stijl zie je alles
voor je. Ze gaat vooral op zoek naar het
persoonlijke verhaal. Ze kijkt met Luther mee
vanuit zijn kloostercel. We zien hoe hij een
groep jonge vrouwen helpt die ontsnapt
zijn uit een klooster waar ze als kind waren
achtergelaten. Eén van hen, Katharina von
Bora, werd uiteindelijk zijn vrouw. Ze schetst
hoe het dagelijks leven voor deze Katharina
eruit zag toen zij samen een groot gezin
hadden waarin vaak ook veel gasten en
studenten aanschoven aan tafel. Studenten
die zelfs inwoonden om maar zoveel mo-
gelijk van - toen hoogleraar - Luther te
horen. Maar het gaat niet alleen over Luther,
gelukkig maar. De streek waar Leonóra
doortrekt heeft een rijk verleden. We maken
diverse tijdsprongen. Natuurlijk komen we
grootheden als **Goethe** en **Bach** tegen, je